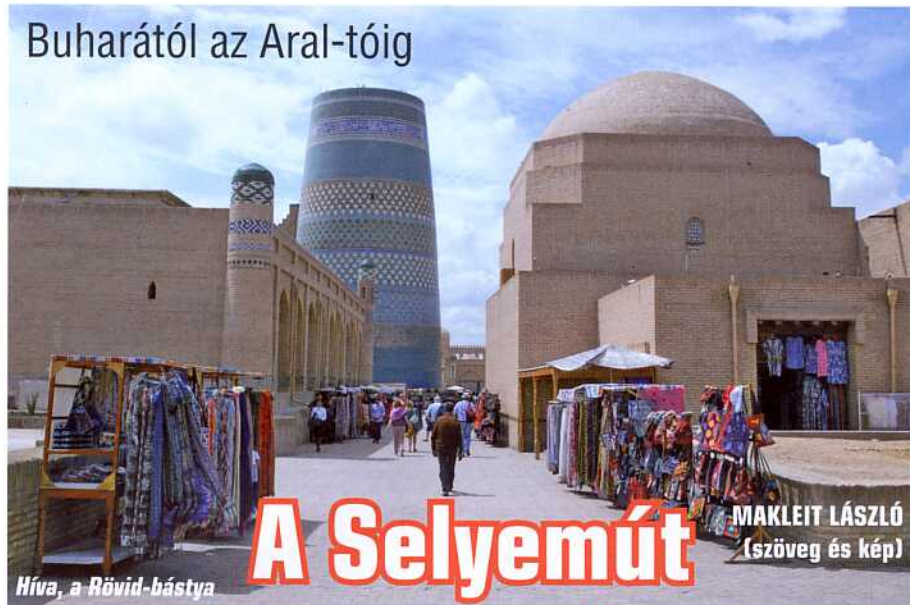

Buharától az Aral-tóig

Híva, a Rövid-bástya

A Selyemút

MAKLEIT LÁSZLÓ
(szöveg és kép)

nyomán (2. rész)

Üzbegisztán területe a középkortól a 19. század végéig független, egymással rivalizáló kánaságokra tagolódott. A terjeszkedő cári Oroszország ekkor egymás után foglalta el a Buharai, Kokandi és Hívai Kánáságot. A harcok, valamint a térképészeti osztás-szorzás azután is folytatódott, hogy 1917-ben megalakult a Szovjetunió. Üzbegisztán jelenlegi határai végül 1936-ra alakultak ki. Ezzel magyarázható, hogy Szamarkand, Buhara vagy Híva máig őrzi hamisítatlan történelmi hangulatát.

Szamarkandból bő két órás vonatozást követően érkezünk Buharába, ahol a városközpont tözsomszedságában, egy eldugott kis utcában kaptunk szállást. Az utcácska végén álló kapun átlépve máris a Kalján (Nagy) Minaret előtt találtuk magunkat. Szinte hihetetlen, hogy a 13 méter átmérőjű alapon álló, 48 méter magas minaret 1127 óta a történelem minden viharát átvészelte.

Ez nem kis teljesítmény, ha figyelembe vesszük, hogy Dzsingisz kán 1219-ben indított hadjáratában egyre-másra dülta fel az útjába eső és a behódolást megtagadó városokat. A mészárlást Buhara lakossága sem kerülte el. A legenda szerint azonban Dzsingisz kán megállt a hatalmas építmény előtt, hogy az alapjától a csúcsáig megvizsgálja. Ekkor történt, hogy süvege leesett, a kán pedig úgy vélte, aki eléri, hogy levegye előtte

a fejedőjét, megérdemli a tisztelget. A minaret mellett a városban egy apró mecset, a Magoki Attori is megmenekült, mert a lakosság a hódító érkezésének hírére homokdombot emelt fölé.

Buhara legtöbb történelmi épülete jóval későbbi építésű, így a Nadir Divan-Beghi medresze is. Eredetileg karavánszerájnak készült, az emír azonban a megnyitósorán tévedésből medreszének nevezte, ezen pedig később senki nem mert változtatni. Az épület előtt Haszreddin Hodzsa, a humoros történeteiről ismert népi hős szobra áll. Hodzsát több környező nemzet is magáénak vallja, az üzbégek szerint viszont Buhara szülötte. Történetei néha szórakoztatóak, máskor meglehetősen bárgyúk. Álljon most itt egy közülük:

Az öregedő Hodzsát többször kérte a felesége, hogy javítsa meg a házuk tetejét, mert beesik az eső. Végre kölcsönkért egy létrát, és nagy nehezen felmászott rá. Alig kezdte el a munkát, amikor egy ember jelent meg a ház előtt és szólt, jöjjön le. Amikor Hodzsa leért, az idegen megkérdezte: Van egy kis alamizsnája?

Hodzsa intett, hogy menjen utána a tetőre. Mikor a vendég nagy nehezen felkínlódta magát a létrán, Hodzsa odaszólt neki: Nincsen alamizsnám.

A Nadir Divan-Beghi medresze szomszedságában áll a hasonló nevű kolostor, Vámbéry Ármín egykori otthona. Vámbéry álruhában, dervisnek öltözve, karavánokkal jutott el Közép-Ázsiába. Nyelvtelenségének és utazása közben szerzett tapasztalatainak köszönhetően az orientalizmus nemzetközileg elismert szak tekintélyévé vált. Egykori szállásán most kerámiákat bemutató múzeum kapott helyet, a tudós emléke azonban nem merült feledésbe. A közeli várban könyvek, fényképek, emléktáblák, nemzetiszínű szalagok mutatják be tevékenységét és hovatartozását.

MADE IN HUNGARY

A külföldieknek persze mindez nem sokat mond, a kiállítási terem számukra egy a sok közül, amin gyorsan végigszaladnak. A teremőr magányosan üldögélt a székén, amikor megérkeztünk, és meglepve konstataálta, hogy sorra fényképezzük a vitrineket. Elképedése akkor hágott a tetőfokára,

amikor a sarokban álló tűzoltó készülékről is készítettünk egy fotót. Ez állt ugyanis rajta: Made in Hungary.

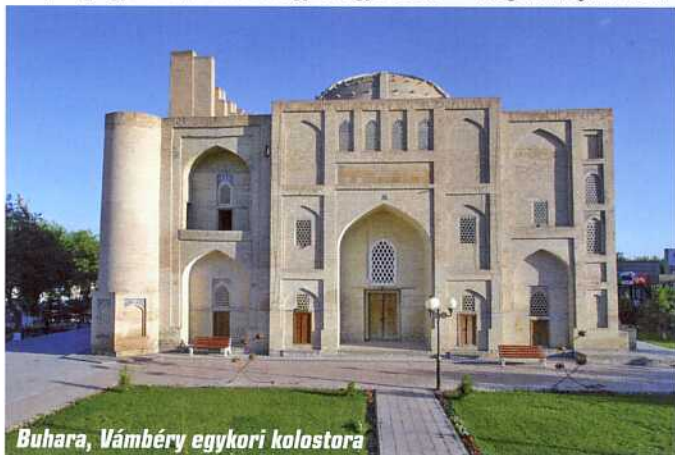
Magyarország neve nem ismeretlen az üzbégek számára. Amikor a helyiek honnan érkezünk kérdésére Magyarországot jelöltük meg, szinte mindenki rávágta: Budapest. Majd sokan hozzátették, Vámbéry. Azon viszont mi is meglepődtünk, amikor

Vámbéry-vitrin
a buharai várban

országunk nevének említése után a Ferencváros és – akcentus nélkül – Fucsovics Márton nevét hallottuk válaszként.

A Chor-minor kicsi, de csinos, négytornyú műemlék. A négy minaret az építető négy lányát, más vélekedés szerint a történelmi Buhara négy vallását, a kereszténységet, az iszlámot, a zsidó hitet és a buddhizmust jelképezi. A Chor-minor szomszedságában kísért a múlt. Az árusoknál szovjet katonai zubbonyok, tányérsapkák, régi rubek kaphatók, a fogasokon lógó egyenruhák

Buhara, Vámbéry egykori kolostora

Buhara, a karavánszeráj előtt

pedig annyi a kitérítés, hogy Leonyid Brezsnyev is megirigyelné. Ennek ellenére nem hiszem, hogy Üzbegisztánban sokan gondolnának vissza nosztalgiaiával az 1991 előtti időkre.

A SELYEMÚT ÜZBÉG SZAKASZÁNAK UTOLSÓ TÖRTÉNELMI VÁROSAKÉNT HÍVÁT KERESTÜK FEL

Az ősi település az európaiak számára Vámbéry Ármin érkezése előtt szinte teljesen ismeretlen volt. Vámbéry karavánja 1863-ban érkezett meg, és a magyar dervis belépett a titokzatos városba.

„Hallottam, hogy a khán minden gyanús idegent rabszolgájává tesz, hogy csak nemrég tette ezt egy állítólag hercegi származású hindosztáni emberrel. De a veszedelmet már annyira megszoktam, hogy most sem vesztettem el a hidegvért, hanem azon eszközökről gondolkoztam,

Híva, az
Islam Khodja-
minaret

amiknek segítségével a babonás hitű zarnokot el lehet majd ámítanom.” – írta. Vámbéry sikerrel járt, a világ pedig általa szereshetett tudomást Híva létezéséről.

A városban két hatalmas minaret szomszédságában egy díszes mintázatú, de alacsony torony is áll, a Kalta Minar, vagyis a Rövid-bástya. A legenda szerint a hívai kán a buharai minaret magasságát szerette volna túlszárnyalni, elkészült a széles alap, ami akár 70–80 méteres torony építését is lehetővé tette volna. Ám alig értek 26 méterre, amikor kiderült, a toronyból épp a kán háremébe látni... Egy másik legenda szerint az építkezés azért maradt félbe, mert az építő elmenekült, amikor megneszelte, hogy az uralkodó a munkálatok végeztével a fejét veszi, hogy másutt ne tudjon hasonlót építeni. Akármi is a magyarázat, a Rövid-bástya a város egyik legjellegzetesebb építménye.

A nagy minaretekre fel is lehet kapaszkodni, tetejükről pazar kilátás nyílik a városra. Az Islam Khodja-minaret mellett zöld kupolás építmény kelti fel a figyelmünket, Pakhlavan Makhmud mauzóleuma. A névadó szücs, költő és filozófus volt egy személyben, nemzeti hőssé azonban az tette, hogy a népszerű birkózóversenyeken nem talált legyőzőre. Az emlékhelyet

jelenlegi formájában Mohammed Rakhim Khan építtette, középpontjába végül saját maga és fia szarkofágját helyeztette. Egy oldalsó teremben azért a névadó síremléke is megtekinthető.

Híva óvárosát hét-nyolc méter magas, sivatagi homokból készült fal veszi körül, aminek kötőanyagát tevetj és tevetrágya szolgáltatja. Ha a költségeket is figyelembe vesszük, kitalálhatjuk, hogy melyik milyen arányban képviselteti magát az építményben. A fal itt-ott repedezik, de a felújításoknak köszönhetően dacol az idővel.

Bár a történelmi falakon belül kaptunk szállást, az óváros meglátogatására szolgáló két-napos belépőt így is érdemes volt megvásárolni. E nélkül a kilátópontokra éppúgy nem lehet feljutni, mint ahogy a kiállítások sem tekinthetők meg. A patinás, régi épületekkel telezsúfolt városban pedig se szeri, se száma a múzeumoknak. A bemutatók döntő része érdekes, informatív, a „Természettudományi Múzeum” viszont csúcs gagy, ahol pontatlan elnevezésű preparált növényeket és oszladozó bogarakból, leszakadt szárnyú lepkékből álló rovargyűjteményt láthatunk.

Két helyszínen folklórműsorba is beleszöppenünk. A várban rendezett zenés kavalkád végén az előadók közé beállt egy kék ruhás takarítónő. Mozgása alapján még nem nagyon rítt volna ki a népviseletbe öltözött táncosok közül, aranyfogai és kackiás bajusza azonban különleges színfoltot képviselt a bájos üzbég lányok között.

A Selyemút mentén napjainkban selyemgyártás is folyik. A hernyók eledelül szolgáló eperfákkal és azok üdítő gyümölcsével az országjárás során mindenfelé találkoztunk. A történelmi városokban kapott kulturális sokkot, valamint az eper és sör kombináció okozta tüneteket végül a Kizil-kum-sivatagban pihentük ki.

HÍVÁBÓL ELŐSZÖR NUKUS VÁROSÁBA UTAZTUNK

Majd átkeltünk az Amu-darja hídján, és meg sem álltunk a néhai Aral-tóig. A fénykorában

Buhara, Nasreddin Hodzsa szobra

Aral-tavi emlék

kétharmad Magyarországnyi területű tavat két széles folyó, a Szir-darja és az Amu-darja táplálta. A sivatagi mezőgazdasági művelés, elsősorban a gyapottermesztés igényelte vízkivétel odáig vezetett, hogy a tó felülete az 1970-es évektől kezdődően rohamosan csökkent. Az Amu-darja napjainkban el sem éri a tavat, vize már a sivatagban elfogy. Az Aral-tó felülete 2010-re ötödére, vízkészlete tizedére csökkent, ezzel párhuzamosan sótartalma jelentősen megemelkedett. A halászatból élő lakosság elvesztette munkáját, a konzervgyár tönkrement, ráadásul számos endemikus halfaj is kipusztult.

Ma az Aral-tó ebben az értelemben nem létezik, több, egymással laza kapcsolatban álló tavacsákra szakadt szét. Megmentésére számos terv született. A műholdképek alapján szerény eredmények már mutatkoznak, a tönkrement családokat és a kipusztult élővilágot azonban mindez aligha vigasztalja.

Az egykori kikötőben rozsdás hajótestek sorakoznak. Moynak városában látogatóközpont is épül, és úgy tűnik, talán körülkerítik a roncsokat, mint muzeális értékű látványosságot vagy inkább szomorú mementőt. Mi még szabadon bemehettünk közéjük, felmászhattunk rájuk – elég azonban egy óvatlan mozdulat, és tenyérnyi darabok maradnak a kezünkben. A sivatagi homok sótartalma pedig tovább pusztítja a megfáradt hajóroncsokat. Ha nem születik valamilyen megoldás, mire elkészül a látogatóközpont, nemcsak a tavat, annak utolsó tanút is elnyeli a sivatag.

(folytatjuk)

Híva, a városfal